

Sygn. akt II CSK 184/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 6 października 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

SSN Jan Górowski

SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Bogdana S.
przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu
w Ł.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 6 października 2010 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 15 października 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 15 października 2009 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego Skarbu Państwa- Sądu Rejonowego w Ł. od wyroku Sądu pierwszej instancji zasądzającego od strony pozwanej na rzecz powoda Bogdana S. kwotę 109 144,40 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu tytułem zwrotu bezpodstawnie pobranych od powoda jako komornika sądowego w okresie od 1 stycznia 2002 r. do 31 października 2005 r. kwot stanowiących 20% opłat egzekucyjnych.

Sądy ustaliły między innymi, że powód do dnia 31 marca 2008 r. był komornikiem sądowym Rewiru III Sądu Rejonowego . W okresie od 1 stycznia 2002 r. do 31 października 2005 r. przekazał Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu łącznie kwotę 109 144,40 zł. tytułem 20% drugiej części opłat egzekucyjnych, na podstawie art. 59 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997r. o komornikach sądowych i egzekucji, w wersji obowiązującej do dnia 13 listopada 2004 r. (tekst pierwotny: Dz. U. Nr 133, poz. 882 ze zm. - dalej: „u.k.s.e.”). Mimo istniejących wątpliwości co do obowiązku odprowadzania na rzecz Skarbu Państwa tej części opłat po nowelizacji ustawy o komornikach sądowych i egzekucji dokonanej od dnia 1 stycznia 2002 r., komornicy uiszczali je, bowiem pracownicy sądowi przeprowadzający kontrole w tym zakresie stwierdzili istnienie takiego obowiązku. W dniu 12 grudnia 2002 r. Prezes Krajowej Rady Komorniczej zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości z prośbą o dokonanie wykładni art. 59 ust. 4 u.k.s.e. W odpowiedzi z dnia 15 września 2004 r. Minister Sprawiedliwości stwierdził, że przepis ten nie uległ zmianie ani uchyleniu w wyniku nowelizacji ustawy obowiązującej od dnia 1 stycznia 2002 r. Wyjaśnił też, że do chwili tej nowelizacji dochód Skarbu Państwa, o którym mowa w art. 59 ust. 4 u.k.s.e. miał na celu wyrównanie wydatków budżetowych ponoszonych na wynagrodzenia komorników, natomiast po nowelizacji, ustala przyczyna uzasadniająca istnienie obowiązku odprowadzania do budżetu 20% opłat egzekucyjnych ściągniętych od dłużników. Stwierdził również, że wskutek zmiany art. 45 ustawy i pobierania opłaty egzekucyjnej wyłącznie od dłużnika, nie można już mówić, iż opłata egzekucyjna

składa się z dwóch odrębnych części. Z tych wszystkich względów Minister uznał, że co do egzekucji wszczętych po dniu 31 grudnia 2001 r. komornicy nie mają obowiązku odprowadzania do budżetu Skarbu Państwa 20% opłat egzekucyjnych ściąganych od dłużników, natomiast obowiązek taki istnieje, jeżeli egzekucję wszczęto przed dniem 1 stycznia 2002 r.

Sądy obu instancji uznając powództwo za uzasadnione stwierdziły, że choć art. 59 ust. 4 u.k.s.e. uchylony został dopiero w wyniku nowelizacji ustawy obowiązującej od dnia 13 listopada 2004 r., to, mimo brzmienia art. 4 tej ustawy oraz art. 8 ustawy nowelizacyjnej z dnia 18 września 2001 r., należy przyjąć, że ze względu na treść art. 45 ust. 2 i art. 49 w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2002 r., już od tej daty nie było podstawy prawnej do przekazywania przez komorników na rzecz Skarbu Państwa 20% drugiej części opłaty egzekucyjnej. Wynika to stąd, że na skutek nowelizacji obowiązującej od dnia 1 stycznia 2002 r. w art. 45 ust. 2 u.k.s.e. wprowadzono jednolitą opłatę egzekucyjną w wysokości 15% wartości wyegzekwowanego świadczenia, pobieraną od dłużnika, odchodząc tym samym od poprzedniej regulacji przewidującej pobieranie części opłaty od wierzyciela a drugiej części od dłużnika, z której 20% stanowiło dochód Skarbu Państwa. Skoro przepis ten został uchylony i nie było już drugiej części opłaty pobieranej od dłużnika, to, zdaniem Sądu Apelacyjnego, mimo obowiązywania art. 59 ust. 4, wykładnia systemowa i celowościowa prowadzi do wniosku, że od dnia 1 stycznia 2002 r. przepis ten nie mógł być stosowany, bowiem nie było desygnatu stanowiącego podstawę naliczania tej opłaty. Sąd Okręgowy rozważając tę kwestię powołał się też na zasadę *lex posterior derogat legi priori*, stwierdzając, że ponieważ znowelizowany od dnia 1 stycznia 2002 r. art. 45 ust. 2 reguluje tę samą materię co art. 59 ust. 1, trzeba uznać, że przepis ten został uchylony, a tym samym nie ma podstaw do stosowania art. 59 ust. 4, odwołującego się do ust. 1.

Sąd Apelacyjny dodatkowo wskazał, że kwoty uiszczane przez komorników na rzecz Skarbu Państwa na podstawie art. 59 ust. 4 u.k.s.e. były przeznaczane na wynagrodzenie komorników, będących wówczas pracownikami wymiaru sprawiedliwości. Natomiast po dniu 1 stycznia 2002 r. komornik jest funkcjonariuszem publicznym, działającym przy sądzie rejonowym,

ale na własny rachunek, mającym status organu samodzielnego i niezależnego. W tej sytuacji odpadło ratio legis obowiązywania art. 59 ust. 4 u.k.s.e.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że art. 45 u.k.s.e. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2002 r. dotyczył każdej czynności egzekucyjnej zdziałanej przez komornika po tej dacie (w uzasadnieniu błędnie podano „po 1 stycznia 2001 r.”), a nie tylko postępowań egzekucyjnych wszczętych po tym dniu, a zatem komornik wykazał, że wszystkie kwoty dochodzone pozwem stanowią nienależne świadczenie, gdyż dotyczyły czynności egzekucyjnych dokonanych po 1 stycznia 2002 r. Podzielił też stanowisko Sądu pierwszej instancji, że spełnione zostały przesłanki art. 410 § 2 k.c. uzasadniające żądanie zwrotu spełnionego bez podstawy prawnej świadczenia, nie doszło do przedawnienia roszczeń i nie zachodzą okoliczności wskazane w art. 411 ust. 1 k.c., wyłączające zwrot świadczenia.

W skardze kasacyjnej opartej na pierwszej podstawie strona pozwana zarzuciła naruszenie art. 410 § 2 w zw. z art. 59 ust. 4 u.k.s.e. w brzmieniu obowiązującym do dnia 13 listopada 2004 r. w zw. z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 18 września 2001 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 130, poz. 1452 - dalej: „ustawa nowelizacyjna z dnia 18 września 2001 r.”), przez uznanie, że po dniu 1 stycznia 2002 r. nie istniał obowiązek odprowadzania przez komornika na rzecz Skarbu Państwa 20% opłaty stosunkowej ściągniętej od dłużnika.

Wnosiła o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa, ewentualnie uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i zasądzenie w każdym przypadku na rzecz strony pozwanej kosztów postępowania. Wnosiła też o orzeczenie o zwrocie świadczenia spełnionego przez stronę pozwaną w wykonaniu zaskarżonego wyroku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stanowiący przedmiot sporu przepis art. 59 ust. 4 u.k.s.e., dotyczący opłat egzekucyjnych, powiązany był z ust.1 oraz z przepisami art. 45 i art. 49 ustawy. Do dnia 1 stycznia 2002 r., zgodnie z art. 45 ust. 1, wszczęcie egzekucji świadczeń

pieniężnych uzależnione było od uiszczenia przez wierzyciela części opłaty stosunkowej (wynoszącej, zgodnie z art. 49 ustawy, 21% wartości egzekwowanego świadczenia) w wysokości 7% wartości egzekwowanego świadczenia i zasada ta obowiązywała także przy egzekucji należności Skarbu Państwa i gmin, natomiast nie dotyczyła innych wierzycieli zwolnionych od kosztów sądowych, którzy nie mieli obowiązku uiszczenia jakiegokolwiek części stosunkowej opłaty egzekucyjnej. Zgodnie z art. 59 ust. 1 opłatę nie uiszczoną przez wierzyciela zwolnionego od kosztów sądowych oraz pozostałą część opłaty nie obciążającej wierzyciela, komornik ścigał od dłużnika, a zgodnie z ust. 4, z drugiej części opłat egzekucyjnych ściąganych od dłużnika, o których mowa w ust. 1-20% stanowiło dochód Skarbu Państwa. W świetle tej regulacji, w sprawach dotyczących egzekucji świadczeń pieniężnych opłata stosunkowa dzieliła się na dwie części jedynie wówczas, gdy wierzyciel nie był zwolniony od kosztów sądowych oraz, gdy chodziło o egzekucję należności Skarbu Państwa i gmin. Niewątpliwie była to znaczna większość spraw, jednak były także sprawy, w których wierzyciele zwolnieni od kosztów sądowych, nie uiszczali 7% opłaty stosunkowej i całą tę opłatę w wysokości 21% komornik ścigał od dłużnika. Nie było wówczas „drugiej części” opłat egzekucyjnych ściąganych od dłużnika, lecz ścigano od niego całą opłatę. Nie ulega wątpliwości, że również w takiej sytuacji 20% całej opłaty ściąganej od dłużnika stanowiło dochód Skarbu Państwa i komornik obowiązany był odprowadzić tę należność do budżetu sądu. Mimo niefortunnego użycia przez ustawodawcę w ust. 4 art. 59 określenia „z drugiej części opłat egzekucyjnych ściąganych od dłużnika”, wykładnia tego przepisu, odwołującego się do treści ust. 1, w którym mowa także o opłacie nie uiszczonej przez wierzyciela, a więc w całości ściąganej od dłużnika, prowadzi do wniosku, że w art. 59 ust. 4 chodziło w istocie nie o „drugą część” opłat egzekucyjnych ściąganych od dłużnika, lecz o opłatę ściągniętą od dłużnika. Przepis ten powinien zatem być rozumiany w ten sposób, że z opłat egzekucyjnych ściąganych od dłużnika, o których mowa w ust. 1-20% stanowiło dochód Skarbu Państwa. Oznacza to, że w sytuacjach, o których mowa w ust. 1 (objętych dyspozycją ustępu 4), a więc zarówno wtedy, gdy komornik ścigał od dłużnika jedynie pozostałą, nie obciążającą wierzyciela, część opłaty stosunkowej, jak i wówczas, gdy ścigał całą tę opłatę od dłużnika, gdyż wierzyciel zwolniony od

kosztów sądowych nie uiszczył żadnej jej części – 20% ściągniętej opłaty stanowiło dochód Skarbu Państwa, odprowadzany przez komornika do budżetu sądu.

Ustawa nowelizacyjna z dnia 18 września 2001 r. weszła w życie z dniem 1 stycznia 2002 r. i zgodnie z art. 8 ust. 1, stanowiącym przepis przejściowy, przepisy w zmienionym brzmieniu miały zastosowanie tylko do czynności egzekucyjnych oraz wykonywania orzeczeń sądowych o zabezpieczenie roszczenia, rozpoczętych po dniu wejścia w życie ustawy, natomiast do tych czynności rozpoczętych przed dniem 1 stycznia 2002 r., miały zastosowanie przepisy w dotychczasowym brzmieniu. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 12 października 2005 r. III CZP 63/05 (Biul. SN 2005/10/4), nowe stawki opłat egzekucyjnych i nowe zasady ich pobierania obowiązywały od dnia 1 stycznia 2002 r. dla wszystkich wszczętych po tej dacie postępowań egzekucyjnych oraz dla wszystkich wszczętych przed tą datą egzekucji alimentów i innych świadczeń powtarzających się. Przepis art. 8 ust. 1 wskazywał, że w toku trwającego postępowania egzekucyjnego, tylko czynności rozpoczęte i nie zakończone oceniane powinny być według przepisów dotychczasowych. Natomiast po zakończeniu czynności podjętej przed 1 stycznia 2002 r., kolejne czynności w toku trwającego postępowania powinny być dokonywane i oceniane z uwzględnieniem stanu prawnego obowiązującego od dnia 1 stycznia 2002r.

Ustawa nowelizacyjna z dnia 18 września 2001 r. nie zmieniła ani nie uchyliła art. 59 ust. 1 i 4 u.k.s.e., natomiast zmieniła art. 45 i art. 49 uchylając co do zasady obowiązek uiszczania przez wierzyciela części opłaty stosunkowej przy wszczęciu egzekucji oraz zmieniając wysokość tej opłaty. Zgodnie z art. 49 cała opłata stosunkowa wynosi nie 21 lecz 15% wartości egzekwowanego świadczenia, zaś zgodnie z art. 45 ust. 2 opłatę stosunkową w wysokości 15% wartości wyegzekwowanego roszczenia pobiera komornik od dłużnika. Jednakże ustawodawca pozostawił w art. 45 ust. 5 (który utracił moc dopiero z dniem 1 marca 2003 r. w wyniku wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2003 r., K 28/02, OTK-A 2003/1/13), możliwość wezwania wierzyciela, przed wszczęciem egzekucji środków pieniężnych, do wpłacenia części opłaty stosunkowej w określonej tam wysokości, a zatem nadal istniała możliwość zobowiązania wierzyciela przed wszczęciem egzekucji do uiszczenia części opłaty

stosunkowej i ściągnięcia pozostałej części opłaty od dłużnika. Niewątpliwie zatem art. 45 ust. 2 w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2002 r. nie regulował tej samej materii co art. 59 ust. 1, nie ma więc podstaw do zastosowania zasady *lex posterior derogat legi priori*, jak przyjął Sąd Okręgowy.

W świetle art. 8 ust. 1 ustawy nowelizacyjnej, art. 59 ust. 4 u.k.s.e, który nie został znowelizowany ani uchylony, powinien być nadal stosowany zarówno do czynności egzekucyjnych rozpoczętych przed, jak i po dniu wejścia w życie tej ustawy.

Nie ma również podstaw do uznania, że przepis powyższy stał się po dniu 1 stycznia 2002 r. bezprzedmiotowy albo zbędny, nawet przy wykładaniu go w sposób wskazany przez Sądy obu instancji, a więc jako dotyczącego tylko sytuacji, gdy istnieją dwie części opłaty stosunkowej: część uiszczona przez wierzyciela i część ściągnięta od dłużnika. Nadal bowiem, zgodnie z art. 45 ust. 5, mogły istnieć sytuacje, gdy część opłaty stosunkowej uiszczał wierzyciel, a pozostała część była ściągana od dłużnika. Już sam ten fakt wskazuje, że nie objęcie przez ustawodawcę nowelizacją z dnia 18 września 2001 r. przepisu art. 59 ust. 4 było świadome i uzasadnione, także przy wykładni tego przepisu przyjętej przez Sądy obu instancji, a zatem brak podstaw do twierdzenia, że od dnia 1 stycznia 2002 r. nie było już desygnatu stanowiącego podstawę naliczania tej opłaty, jak uznał Sąd Apelacyjny. Tym bardziej zaś brak do tego podstaw przy wykładni art. 59 ust. 4 przedstawionej wyżej przez Sąd Najwyższy. Nowelizacja art. 45 ust.2 dokonana z dniem 1 stycznia 2002r. w zakresie w jakim stanowi o opłacie stosunkowej pobieranej od dłużnika pozostaje w związku z art. 59 ust. 4 nakładającym na komornika obowiązek uiszczania 20% tej opłaty na rzecz Skarbu Państwa i nie ma podstaw do uznania, że w jej wyniku omawiany przepis stał się bezprzedmiotowy i jako taki nie powinien być stosowany.

Nie ma także podstaw do wywodzenia takich skutków nowelizacji ze zmiany w jej wyniku statusu komornika i odpadnięcia *ratio legis* art. 59 ust. 4 jako źródła dochodów Skarbu Państwa, przeznaczonych na wynagrodzenie komornika, będącego wówczas pracownikiem wymiaru sprawiedliwości. Kwestią tą zajmował się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 sierpnia 2009 r. II CSK

60/09 (nie publ.) dotyczącym roszczeń takich samych, jak w rozpoznawanej sprawie i wskazał, że także po nowelizacji obowiązującej od dnia 1 stycznia 2002 r. opłata egzekucyjna pobierana przez komornika jest należnością przymusową, określoną co do wysokości, sposobu ustalania i pobierania przez normy mające charakter przepisów publicznoprawnych. Ustawa określa podmioty zobowiązane do uregulowania tych opłat, jak również sankcje z tytułu ich nieuregulowania oraz tryb ich realizacji. Opłata egzekucyjna, zbliżona charakterem do opłat sądowych, jest należnością o charakterze publicznoprawnym, stanowiącą rodzaj daniny publicznej i na taki jej charakter nie ma wpływu okoliczność, że przychody z opłat egzekucyjnych przeznaczone są, zgodnie z art. 35, który nie uległ zmianie po 1 stycznia 2002 r., na pokrywanie kosztów działalności egzekucyjnej komornika i na jego dochód z prowadzonej działalności (art. 3a w nowym brzmieniu). Decydujące jest przede wszystkim to, że opłaty uiszczane są tytułem prowadzenia egzekucji, a więc tytułem realizacji zadań publicznych państwa, posługującego się w tym wypadku komornikiem działającym jako funkcjonariusz publiczny w roli organu egzekucyjnego. Jak wskazał Sąd Najwyższy w przytoczonym wyroku, choć od 1 stycznia 2002 r. status komornika uległ zmianie, bowiem z funkcjonariusza publicznego będącego pracownikiem sądu, stał się funkcjonariuszem publicznym wykonującym swoje czynności na własny rachunek, jednak pozostał organem postępowania egzekucyjnego, a co za tym idzie organem władzy publicznej działającym w imieniu Państwa, którego zadaniem jest wykonywanie wyroków sądowych. Nie można zatem uznać, że z istoty wprowadzonych ustawą nowelizacyjną z dnia 18 września 2001 r. zmian dotyczących charakteru opłaty egzekucyjnej oraz statusu komornika wynika, że z dniem 1 stycznia 2002 r. ustał obowiązek komorników odprowadzania do budżetu Skarbu Państwa kwoty 20% opłaty stosunkowej. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy także w wyroku z dnia 27 stycznia 2010 r. II CSK 370/09 (nie publ.) a Sąd Najwyższy w obecnym składzie stanowisko to podziela.

Przepis art. 59 ust. 4 u.k.s.e. obowiązywał do dnia 12 listopada 2004 r. i, jak wskazano wyżej, nie ma podstaw do uznania, że nie powinien być stosowany już od dnia 1 stycznia 2002r. Został on uchylony w wyniku wejścia w życie z dniem 13 listopada 2004 r. ustawy z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy

o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 236, poz. 2356). Zgodnie z art. 4 ust. 1 tej ustawy, stanowiącym przepis przejściowy, w sprawach egzekucyjnych oraz w sprawach o dokonanie zabezpieczenia wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe. Oznacza to, że w sprawach egzekucyjnych wszczętych przed dniem 13 listopada 2004 r., komornik obowiązany był stosować przepisy w dotychczasowym brzmieniu, w tym także art. 59 ust. 4, a zatem obowiązany był do odprowadzania do budżetu odpowiedniego sądu rejonowego 20% opłat egzekucyjnych ściągniętych od dłużnika. Obowiązek taki natomiast już nie istniał w sprawach wszczętych po dniu 13 listopada 2004 r.

Z tych wszystkich względów należało uznać za uzasadniony zarzut kasacyjny w zakresie dotyczącym roszczenia obejmującego żądanie zwrotu kwot stanowiących 20% opłat egzekucyjnych pobranych od dłużników w sprawach wszczętych przed 13 listopada 2004 r., kiedy obowiązywał art. 59 ust. 4 i istniał obowiązek odprowadzenia do Skarbu Państwa tej części opłat pobranych od dłużników. Nie były one zatem odprowadzone do budżetu Sądu bez podstawy prawnej, wobec czego zarzut naruszenia art. 410 § 2 k.c. w zw. z art. 59 ust. 4 u.k.s.e. w brzmieniu obowiązującym do dnia 13 września 2001 r., w odniesieniu do zasądzenia zwrotu tych kwot, jest uzasadniony.

Z uwagi na to, że nie zostało ustalone, czy i jaka kwota z należności dochodzonej pozwem dotyczy 20% opłat egzekucyjnych pobranych od dłużników w sprawach, w których postępowanie wszczęte zostało po dniu 13 listopada 2004 r., gdy nie obowiązywał już art. 59 ust. 4 i obowiązek odprowadzania do budżetu Skarbu Państwa takiej części opłat nie istniał, niemożliwe jest wydanie przez Sąd Najwyższy wyroku reformatoryjnego i konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).